

Jak tři nové české romány h

Lucie Kukačková

publicistka

Podzim 2022 je – alespoň co se nových vydavatelství počíná – na české literární scéně týče – ve znamení převahy ženských jmen. V září vyšel druhý román Zuzany Kultánové, svou prozaickou prvotinou debutovala Anna Beata Hábllová a s očekávanou novinkou přišla také autorka románů Chirurg a Vrány Petra Dvořáková. A ač jsou to tituly na první pohled velmi odlišné, v některých ohledech si jejich texty, s postavami hledajícími své hranice, vlastní autenticitu i místo v současném světě, tiše přikyvují.

Zuzana Kultánová vstoupila do české literatury historickou novelou Augustin Zimmermann (Kniha Zlín, 2016), za kterou získala Cenu Jiřího Ortena. V ní rekonstruovala skutečný příběh muže v kulísách rychle se měnícího světa druhé poloviny 19. století. Její hrdina se několikrát neúspěšně pokouší dostat sebe i svou rodinu z existenční krize, již je sám do velké míry příčinou. Kultánová v novele líčila stinné stránky té doby i Zimmermanovy povahy, ponurou atmosféru, bídu a především až naturalisticky nevyhnutelnou bezvýchodnost celé situace. Po šestileté odmlce vychází její druhá próza Zpíváš, jako bys plakala (Paseka, 2022) a i v tomto příběhu zaznívá určitá bezvýchodnost, i když s o poznání subtilnějšími rysy.

ZPÍVÁŠ, JAKO BYS PLAKALA ZUZANY KULTÁNOVÉ

S hlavní hrdinkou Andreou Rakovou se setkáváme na terase jejího bytu uprostřed noci. V momentě, kdy čtenáře skrze konkrétní vzpomínku vtahuje nejen do svého dětství, ale současně i do ne až tak vzdálené minulosti, jejíž součástí byl – kromě jejího manžela a malého syna, kteří poklidně spí ve vedlejším pokoji – ještě další muž.

Andrea si v době, kdy byla studentkou, začala s výrazně starším Richardem. Její vztah k němu je ovšem poněkud ambivalentní – část jeho osobnosti jí imponuje, něčím ji přitahuje a zároveň je jí odporný:

„Celé to naše pachtění mi občas připadalo příjemně nestoudné. Jenže podivuhodné na tom bylo, že jen v případě, když jsem byla daleko od tebe. V představách jsi mě vzrušoval, masturbovala jsem nad tebou, v reálu jsem neměla mnohdy daleko k pláči.“ Přesto v jejím životě zůstává i poté, co vztah s ním ukončí, pozná svého budoucího muže, přestěhuje se do jiného města a založí rodinu.

Richard figuruje zejména v první třetině knihy a ve zbývajících dvou je pak spíš jen připomínkou toho, co bylo kdysi. Andrea s ním ani po letech nedokáže přerušit kontakt, stále si ho zpřítomňuje, jako by se mlčky utvrzovala v tom, že ji někdo hluboce chápal, že pro někoho byla výjimečná. Do Petra, svého manžela, projektuje své představy o šťastném životě. Petr je – a těžko odhadnout, zda to byl autorčin záměr, či nikoli – postava překvapivě psychologicky neprokreslená.

Andrea se k němu přesto v různých momentech více či méně upíná: „Petr, skála. Miluje ho, je si jistá. Čím dál je od něho, tím si je jistější. Nemůže bez něj být, nikdy by ho neopustila.“ Není ale snadné rozklíčovat, co ji k tomu vede, v jejím introspektivním vyprávění se jejich láska neprojevuje nijak závrtně, většinu času se buď míjejí, nebo střetávají.

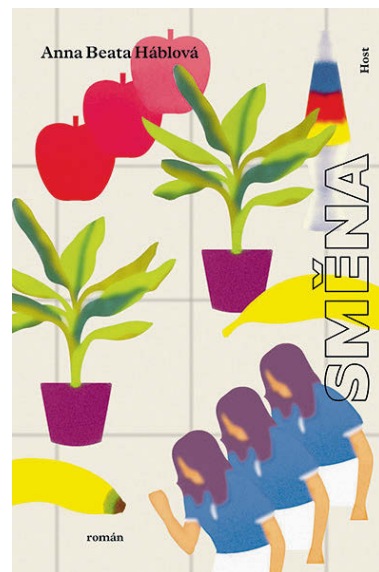
Z této základní dějové linky prosvítají Andreiny vzpomínky na nepřiliš empatickou matku a otce gamblera a gastarbeitsera, které jednak motivují její touhu po normálním životě a zároveň dokreslují, proč má neustále nutkání marginalizovat svou vlastní hodnotu. Gamblerství jejího otce a s tím spojené přesvědčení, že je to stigma, jehož optikou ji všichni kolem vnímají, ji konstantně utvrzují v tom, že si nic z toho, co má, vlastně nezaslouží a že nedokáže mít vytoužený obyčejný život a být v něm šťastná.

Andrea je důslednou pozorovatelkou. Dokáže přesně vystihnout a s nekompromisní otevřeností popsat jakoukoli situaci, v níž se ocitá – ať jsou to pocity zhnusení a studu během sexu s Richardem, nebo svíravá úzkost a pochybnosti spojené s mateřstvím. Zpíváš, jako bys plakala lze číst i jako další z možných příspěvků k výpovědi jedné generace – devadesátkových dětí, které se už sice narodily do svobody, ale možná právě ta je, paradoxně spolu s možností volby, často paralyzuje, stejně jako pochroumané sebevědomí, neustále přítomný vnitřní neklid a rozpor. A ačkoli si hrdinka nepřeje nic jiného než někde pevně zakořenit, téměř až do konce příběhu zůstává neukotvená – v místech i vztazích.

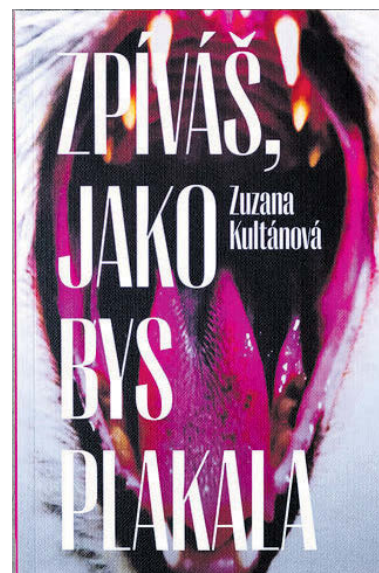
SMĚNA ANNY BEATY HÁBLOVÉ

Zásadní vnitřní rozpor je vlastní i hlavní hrdince románového debutu Směna (Host, 2022) Anny Beaty Hábllové. Architektka a urbanistka, která kromě svých populárně-naučných knih o architektuře publikovala také několik básnických sbírek, zasadila děj svého prvního románu do uniformního prostředí supermarketu. Přesto zpracováním – a zejména jazykem, který si libuje v metaforách a nezvyklých přírovnáních – má její prozaická prvotina k uniformitě daleko.

Za pokladnu posadila Hábllová mladou malířku Petru, která po práci v obchodě sáhla z čistě pragmatických důvodů. Podobně jako hlavní hrdinka románu Zuzany Kultánové i Petra si představuje, co bude po studiích, jenže ani v jejím případě se žádný splněný sen nekoná. Lavíruje mezi ubíjející prací v obchodním řetězci a světem umění, do kterého by se jednou chtěla naplno vrátit, jen na to teď není síla. Nekonečné dny mezi regály jsou proloženy Petřinými vzpomínkami na studium na Akademii a zároveň autorka opatrně, v náznacích, poodhazuje nešťastnou rodinnou událost. A tíhu viny, kterou si s sebou její postava nese. Hábllová umí velmi sugestivně zachytit jed-

Petra Dvořáková svůj nový román Zahrada vydává také v Hostu.

hledají autenticitu

FOTO: LADISLAV ZEDNÍK

První román Anny Beáty Háblové *Směna* vyšel v Hostu.

FOTO: BARBORA MARŠÍČEK

Druhý román Zuzany Kultánové *Zpíváš, jako bys plakala* vychází v nakladatelství Paseka.

notvárnost Petřiných dní za kasou, nechává je vysublimovat do vědomé odpojenosti od sebe samé i od okolního světa. A tak je jedním z ústředních témat jejího románu právě odtrženost hrdinky od jejího vlastního života a nedostatek vůle a odvahy jej znovu uchopit: „Když pracujete jako prodavačka, přestanete vnímat lidi jako lidi. Stanou se z nich jen další položky, které musíte odbavit. Snažíte se prostě odvést svou práci co nejlíp, neudělat chybu, nemít manko, odpípat zboží co nejrychleji, nezdržovat. Když pracujete jako prodavačka, přestanete vnímat. Rutina vám otupí smysly, které jste si dřív tak bolestivě pilovali.“

I Petru charakterizuje neukotvenost – do vesnice, v níž vyrostla, už nezapadá a Praha je synonymem osamělosti; v supermarketu tise trpí, ale ani v uměleckém provozu se necítí svá. Stín traumatu z dětství jako by ji stále stahoval, nedovolí jí se uvolnit a experimentovat, a tak si všude připadá nepatřičně. Působí křehce, unaveně a apaticky. Zároveň je tu ale stále přítomná její zasutá touha po sebevyjádření a hledání vlastní autenticity, která ji nutí jít dál: „Musí se přece dojit až za nějakou hranu, za poslední hranu paneláku, kde se něco otevře. Kde budu někde, jako bych byla. Skutečně byla.“

ZAHRAHA PETRY DVOŘÁKOVÉ

A vtíravý pocit, že nežije autenticky, že nežije to, kým doopravdy je, má i hlavní postava nejnovějšího titulu Petry Dvořákové. *Zahrada* (Host, 2022) je v pořadí šestým románem autorky, která se tentokrát volbou tématu víc než kdy dřív pokouší svého čtenáře jemně vystrnadit z jeho komfortní zóny. Jaroslav po letech opouští církev i svou farnost a s vědomím, že osamělejší a sám sobě cizí už víc být nemůže, za sebou záměrně zavírá všechny dveře. Vrací se do staré vybydlené vily se zahradou na okraji města, kde vyrůstal a kterou zdědil po prarodičích. Návrat do civilního života a rozpadajícího se domu není ze začátku úplně jednoduchý, ale v duchu benediktinského hesla „zachovej řád a řád zachová tebe“ se Jaroslav pouští do práce na zpustlé zahradě, seznamuje se se sousedy a začíná přicházet na to, kým skutečně je – a to poznání je pro něj palčivě bolestné.

Silné intimní téma, v jehož mantinelech se Dvořáková pohybuje s rozvahou, tak akorát uměřeně, aby vyprovokovala čtenáře k otázkám, otestovala hranice jeho empatie a pochopení a zároveň nevzbudila přílišnou kontroverzi, svižné tempo vyprávění a stupňující se napětí, které se jí daří držet až do konce, jsou asi hlavními důvody, proč *Zahrada* podobně jako předchozí autorčiny tituly půjde mainstreamovější cestou. Tam po ní pravděpodobně sáhne širší spektrum čtenářů než třeba po románech Kultánové či Háblové.

Jaroslav není typ hrdiny, s nímž by bylo snadné sympatizovat. Nikoli proto, k jakému sebepoznání dojde, ale – především v první polovině knihy – proto, do jaké role se staví. Neměl jednoduché dětství, kněž-

ská služba mu nepřinesla vytoužené naplnění a pak je tu jeho přesvědčení, že ho farníci jen neustále vysávali, aniž projevili zájem o něj samotného jako člověka, nikoli jako kněze: „Přesně pro tohle jsem odešel. Já se musel zajímat o všechny, ale o mě nestál ve skutečnosti vůbec nikdo. Oni naříkali, jak se cítí sami a nepochopení, ale já nemohl říct nikomu, jak moc sám se cítím já.“

Svým černobílým pohledem na kněžství a církev a soustavným přemítáním nad tím, co všechno v životě až dosud zpackal, kolem sebe pečlivě přizívuje auru sebelibosti. Navzdory tomu je ale v textu něco, co ho dokáže čtenáři přiblížit v trochu jiném, o něco přívětivějším světle a kontextu. A to je zahrada. Prostředí má v románu Petry Dvořákové významnou úlohu – zahrada je světem sama pro sebe, pevně ohraničeným, uzavřeným a vnitřně semknutým, a právě v něm, nikoli ve vnějším světě, se odehrává všechno to niterné a podstatné.

V knize je do velké míry personifikována, je neoddělitelnou součástí Jaroslava, jeho odrazem. Zpočátku je místem ztichlým, zpustlým a cizím, později, jak se mu proměňuje pod rukama, stále vlídnějším, aby se v samém závěru mohla stát útočištěm.

SOUČASNOST I CELOPOLEČENSKÁ TÉMATA

Na románech Zuzany Kultánové a Anny Beáty Háblové je mimo jiné třeba cenit i to, že ve svých textech reflektují současnost. A odhlédneme-li na chvíli od detailních sond do osobních životů obou hlavních hrdinek, autorky se v širším smyslu dotýkají i celospolečenských témat. Kultánová nabízí neidealizující pohled své generace na polistopadové události a havlovský odkaz, který je v románu nutně konfrontován s pohledem generace předchozí. Háblová se pokouší nezaujatě sledovat a předkládat svůj vhled do dění na mladé české výtvarné scéně. Svým textem vykopává diskusi o složitosti vnímání a pochopení současného výtvarného umění. Román Petry Dvořákové stojí na prahu velkého tématu. A ačkoli se autorka ne vždy vyhýbá přetrvávajícím klišé a občas sklouzne ke schematizaci, daří se jí vcelku uvěřitelně nastínit problematiku strachu z jinakosti a bezbřehé samoty, která z ní plyne.

Tři různé příběhy, přesto v leccems tři velmi podobná vyústění, jejichž těžiště spíš než v hmotném světě leží v psychické rovině postav. Vězení nejsou jen kobky s mřížemi, ale i situace, ze kterých se člověk neumí dostat ven, přemítá hrdinka v románu Háblové. Analogické momenty bychom našli i u Kultánové a Dvořákové. Autorky jednu z možných cest v závěru svých románů nabízejí – hybatelem navenek sotva postřehnutelných, ale z pohledu hlavních hrdinů zásadních katarzí je pro ně přijetí a shovívavost se sebou samými. To pak otevírá cestu ke kýžené autenticitě, vnitřnímu klidu a vědomí, že někam patří. ■